

A Győri Tanulmányok az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc 150. évfordulójára

Győri Tanulmányok 22.

Főszerkesztő: Bana József

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata,
Győr, 2000. 255 old.

A *Győri Tanulmányok* szerkesztősége immár hagyományosan, egy-egy nagyobb történelmi évforduló tiszteletére tematikus kötettel jelentkezik a nagyközönség előtt. Korábban az 1956-os forradalom 50 éves évfordulójára és a jogalkotás ezer éves jubileumára jelentetett meg önálló tematikus számot. A most megjelent kötet az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc Győr városi és vármegyei eseményeinek, illetve szereplőinek állít emléket. A szerkesztőség célját a címlapon is olvashatjuk: „*Fő törekvésünk az volt, hogy új kutatási eredményekkel ismertessük meg kedves olvasóinkat. Ezért a téma országos szaktekintélyeit kértük fel, hogy célunkat megvalósítsuk.*”

Úgy gondolom, hogy a recenzensnek jelen esetben éppen az a feladata, hogy a kötet újdonságaira, a számban megjelenő friss kutatási eredményekre hívja fel a figyelmet. Ezt főleg az indokolja, hogy Győr vármegye „negyvennyolcas” története mindig is feldolgozottabbnak tűnt más megyékhez képest, így azt gondolhatnánk, hogy kevés a kutatás számára még ismeretlen mozzanat. A fehér foltok eltüntetésére több kiadvány is megjelent a nagy év tiszteletére a Győr-Moson-Sopron megyei tudományos intézmények kiadásában. Ezek a kötetek főleg a nyugati térség hadtörténetét mutatják be, továbbá egy-egy fontosabb csata feldolgozását adják, illetve a hozzá kapcsolódó okmánytár anyagát tartalmazzák.¹ A *Győri Tanulmányok 22.* kö-

tete, e sor zárásának is tekinthető, mellyel most Győr Megyei Jogú Város Levéltára emlékezik a 150 éves évfordulóra.

A kötet három terjedelmes tanulmányt és három recenziót tartalmaz, mind-mind a negyvennyolcas tematikához igazodva. Az első nagy tanulmányban Bona Gábor az 1848-49-es honvédhadsereg Győr városi és vármegyei születésű tisztjeinek életrajzát tárja elének. Bevezetőjében a honvédsereg szervezése alkalmából a Győr vármegyei toborzás eseményeit és eredményeit összegzi. A szerző megállapítja, hogy a Győr városból és megyéből származó katonák létszáma 4500 fő körül mozgott, ami akkor a népesség létszámához és más megyék arányához viszonyítva jócskán meghaladta az országos átlagot. Felhívja a figyelmet, hogy a győri szerveződésű zászlóaljak története még nem nyert feldolgozást, ez a történetírás későbbi feladata lesz.

Győr megye és város részescské a megközelítőleg tizenkétezer tiszti állományból 141 fő volt, 20 törzstiszt, 41 százados, 80 főhadnagy képviselte a győri születésű tiszteket a honvédsereg tiszti állományában. A szerző a megyei tiszti állomány több szempontú elemzését is végrehajtotta. Bona Gábor a tiszti állomány összetételének elemzését a társadalmi rétegződés (nemes – nem nemes) földrajzi, foglalkozási, vallási megoszlás szempontjai szerint végezte el. Úgy gondolom ez nagyon hasznos és egyedülálló az eddig megjelent megyei elemzésekhez képest. A tanulmány fő részét gerincét a honvédtiszti életrajzok adják. Az életrajzokat a törzstisztek sora nyitja, majd a századosok, végül a had-

Úó.: A csornai útközet története és okmánytára. 1849. június 13. Sopron, 1999.

Nem Győr-Moson-Sopron megyei, de hadtörténetileg kapcsolódó kiadvány Hermann Róbert: Az iházi útközet emlékezete 1849-1999. Pápa, 1999.

¹ Hermann Róbert: Győr város és megye hadtörténete 1848-49-ben. Győr, 1988.

nagyok, főhadnagyok életrajza következik. Mindegyik életrajz után bibliográfia található. Bona Gábor korábbi munkáiban megjelent életrajzokat a most megjelentekkel összehasonlítva azt láthatjuk, hogy a törzstisztek életrajzában állt be nagyobb változás.² A tisztek szabadságharcban betöltött szerepét czúttal jobban kibontja a szerző, a fegyverletétel utáni események tárgyalásánál új adatokkal találkozunk. Több olyan biográfia is akad, ahol az életrajzi adatokat pontosította a szerző. A századosok felsorolásánál két olyan életrajz (Graffy Ádám, Kutrovics Gyula) is előfordul, amelyek még egyik, korábban említett kötetben sem szerepeltek. Pogrányi Sándor személye kétes volt a korábbi munkákban, most egy névalak alatt szerepel az életrajz. A hadnagyok és főhadnagyok feldolgozásánál csaknem tíz olyan tiszt szerepel, akiről a korábbi kötetben csak a rangfokozatát és az egységét tudhattuk meg, az újabb kutatásnak megfelelően róluk már több adattal rendelkezünk. Összességében megállapíthatjuk, hogy Bona Gábor új kutatásainak eredményeit „beleszotte” tanulmányába, és azt hiszem, nem kerülheti ki írásának felhasználását senki sem, aki a győri honvédtisztekkel kíván foglalkozni.

A kötet következő tanulmánya Fazekas Csaba egyháztörténeti munkája. Fazekas fiatal egyháztörténészként nemcsak reformkor, hanem a dualizmus időszakával is foglalkozik. Jelen tanulmánya Rimely Mihály János (1793-1865) pannonthalmi főpát 1848-as közéleti – politikai tevékenységének feldolgozását tűzte ki céljául. Rimely főpát az utolsó rendi országgyűlés időszakában a felsőház padosoraiban foglalt helyet, s a rendi konzervativizmus elkötelezett hívének számított. A pannonthalmi főpátság levéltárában fennmaradt feljegyzései, felszólalásainak tervezetci alapján rekonstruálta a szerző Rimely és a katolikus klérus viszonyulását a változásokhoz, a polgári reformokhoz.³ A mun-

ka első részében a rendi országgyűlés megnyitásától kísérhetjük figyelemmel Rimely országgyűlési munkáját. A szerző az országgyűlés menete során felmerülő kérdések kapcsán mutatja be a főpát és a katolikus klérus konzervatív bcállítottságú országgyűlési tevékenységét. A forradalom után az egyházpolitikai kérdések esetében látszik talán legjobban, hogy mennyire a kényszer hatására cselekedett az egyházi vezetés. Az elemzések után a függelékben Rimely jegyzeteit és beszédvázlatait találhatjuk. Bár a mai magyar történetírásban a szövegek közlés módja sokat vitatott kérdés, úgy gondolom, a szerző jól választott, amikor a mai helyesírási alapelveket vette figyelembe, természetesen a Rimelyre jellemző egyéni formák megtartásával. A függelékben szereplő latin kifejezések, mondatok magyar fordítását a – jegyzetekben találhatjuk, ami nagyban hozzá járul a szövegértéshez.

A kötet harmadik tanulmányában Hermann Róbert Görgői és Győr kapcsolatát eleveníti fel 1848-49 folyamán. A Görgői szakértőnek számító szerző korábban is idézett munkájában Győr város és megye 1848-49-es hadtörténetét már feldolgozta. Most kimondottan Görgői és a legfordultatosabb 1848-49-es történettel rendelkező város kapcsolatát mutatja be a szerző, amely a korábbi munka eredményeinek felhasználásán túl más aspektusokban is láttatja Győr város e korszakbeli történetét. Görgői öt huzamosabb tartózkodásának és egy átutazóban tett látogatásának emlékezetét örökíti meg a Hadtörténeti Intézet főmunkatársa a tőle megszokott alapossággal. A korábbi szakirodalom csak két győri látogatást (az 1848. december közepi és az 1849. június 28-i tartózkodást) regisztrált. A szerző a két „szabadságharcos” évnél megfelelően két nagyobb részre bontotta tanulmányát. Az első rész első fejezete Görgői honvédszázadost, a Győrben szerveződő 5. honvédszászlóalj megalakításának nehéz időszakában mutatja be. Majd rövid egy fejezetben Görgői immár őrnagyként történő 1848. október 12-i átutazását rekonstruálja a tanulmány írója.

² Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848-49.* Bp., 1987. Uő.: *Kosuth Lajos kapitányai.* Bp., 1988. Uő.: *hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban 1-3. kötet 1998-1999.*

³ Korábbi publikációja a szerzőnek a Rimely anyag alapján: Fazekas Csaba: *Unatkozó honatyák raj-*

zai 1844-ből In: *Gesta, Fiala miskolci történetészek folyóirata 3.évf. (1999) 1. sz. p. 46-51.*

A hadi helyzet megváltozásával Görgei mint a feldunai hadsereg parancsnoka 1848. december 11-12. napjain az osztrák betörés ellen készülő erődítési munkálatokat szemlélte meg. Ez volt a második hosszabb ideig tartó győri tartózkodása. A szerző a győri látogatások emlékeinek rekonstruálásán túl a hadi helyzet változását is bemutatja. Hermann Róbert korábbi hadtörténeti munkájától eltérően nagyobb katonai jelentőséget tulajdonít Győrnek ebben az írásában. Szemünk előtt bontakozik ki Kossuth és Görgei vitája is, melyben néha Görgei is változtatta véleményét, főleg Győr védhetőségével kapcsolatban. Győr feladására 1848. december végén került sor, mindez a feldunai hadsereg megmentése érdekében történt, melyben Görgei oroszlanrészt vállalt.

Görgei újbóli győri feltűnésére a tavaszi hadjárat, valamint Buda és Pest visszafoglalása után került sor, 1849. június 5-6-án Görgei, Klapka, Bayer hadművelet egyeztető tárgyalásán. A szerző a Görgei által létrehozott Központi Hadműveleti Iroda és a többi tábornokok elképzeléseinek különbségeit és érdekérvényesítő törekvéseit is bemutatja. Görgei az osztrák erők elleni Duna bal partja mentén történő támadást szorgalmazta, de

mire az egyeztetés és erőátcsoportosítás megtörtént, az osztrák támadás megindult. Ezért került sor Győr 1849. június 9-28. között védelmére, melyben Görgei életét is kockáztatta az utóvédharcok során. Ez volt Görgei utolsó, ötödik győri tartózkodása. Majd a sikertelen haditerv és a temesvári ütközet után a fegyverletétel következett. A szerző írása a korábbi adatokra támaszkodva Győr és Görgei kapcsolatán keresztül az országos hadi események tükrében mutatja be a város szerepét. A tanulmány függelékeként megtaláljuk a Győrben állomásozó feldunai hadtest 1848. decemberi létszámára és az egyes seregetestek tisztikárára vonatkozó táblázatos adatbázist.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a Győri Tanulmányok 22. kötete sikerrel koronázta a szerkesztők erőfeszítéseit. Egy olyan ízlésesen megjelenő kötet került kiadásra, mely új adatokkal és szempontokkal szolgál nemcsak Győr város és megye 1848-49-es történetére, hanem ötletket is ad más, hasonló megyei kiadványok megjelentetésére.

Polgár Tamás